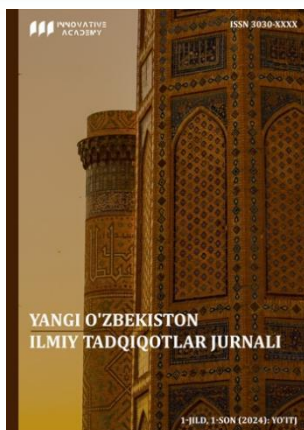

BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI DARSLARINI ZAMONAVIY METODLARDAN FOYDALANISH

Allayarova Sevara Atabek qizi

Guliston davlat pedagogika instituti

Ta'lim va tarbiya nazariyasi (boshlang'ich ta'lim)

yo'nalishi 1-boshqich magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14684535>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 13-yanvar 2025 yil

Ma'qullandi: 15-yanvar 2025 yil

Nashr qilindi: 18-yanvar 2025 yil

*didaktik o'yinlar texnologiyasi,
interfaol metod, kombinatsiya, o'quv-
bilish faolligi, innovatsion prinsip,
shakldosh va ma'nodosh so'zlar.*

ABSTRACT

Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilariga ona tili fanini o'qitishning zamonaviy pedagogik va axborot kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etishda didaktik asoslarning o'rni xususida so'z yuritiladi. Shuningdek sohalarga oid misollar ko'rib chiqiladi, matn bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish masalalari yoritiladi hamda tahlil olib boriladi.

KIRISH

Bugungi kun shiddat bilan rivojlanib borayotgan bir paytda boshqa sohalar kabi ilm-fan sohasi ham rivojlanishlarni, bilimlarni yangicha qarashlar bilan o'rganishni talab etmoqda. Bu esa o'z navbatida, har bir fanga doir yangicha metodologik prinsiplarni, yangicha ta'lim texnologiyalarini kashf etish, rivojlantirishni taqozo qilmoqda.

Ona tili fanidan davlat ta'lim standartlari – DTSning malaka talablari bo'yicha o'quvchi o'z-o'zini jismoniy, ma'naviy, ruhiy, intellektual va kreativ rivojlantirish; kamolotga intilish, mustaqil o'qib-o'rganish; nutqiy kommunikativ kompetensiyasini muntazam oshirib borish; o'z bilimi, xatti-harakatini baholash va mustaqil qaror qabul qilish kompetensiyasini egallash, til imkoniyatlaridan foydalangan holda fikrni to'g'ri, ravon bayon eta olish qobiliyatini rivojlantirish kabi me'yorlarga alohida e'tibor qaratilgan [2].

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Professor S.Matchonov, H.Bakieva, X.G'ulomova, Sh. Yo'ldosheva va G.Xolboevalaro'zlarining "Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi" darsligida boshlang'ich sinflarda o'quvchilarga morfologiyadan o'rgatiladigan turkumlar va ularning qismlarini ajratib, quyidagi jadvalda aks ettiradilar va bu kabi jadval vositasida o'rgatish muhim didaktik ahamiyatga ega:

Ot	Sifat	Son	Olmosh	Fe'l
Shaxs, narsa va joy nomini bildiradi	Shaxs va narsaning belgisini bildiradi	Shaxs, narsaning sanog'i va tartibini bildiradi	Kishilik olmoshlari shaxsni bildiradi va ot o'rnida qo'llaniladi	Shaxs narsaning harakatini bildiradi
Kim? nima?, qayer? so'roqlariga javob bo'ladi	Qanday?, qanaqa? so'rog'iga javob bo'ladi	Necha?, nechanchi? so'rog'iga javob bo'ladi	Kishilik olmoshllar kim? So'rog'i javob bo'ladi	Nima qildi?, Nima qiladi?, nima qilyapti, nima qilmoqchi? kabi so'roqlariga javob bo'ladi
Birlik va ko'plikda qo'llanadi	O'zgarmaydi	Asosan o'zgarmaydi	Ular birlik va ko'plikdabo'ladi	Bo'lishli va bo'lishsiz shaklda qo'llanadi
Egalik qo'shimcha lari bilan o'zgaradi	Gapda ikkinchi darajali bo'lak vazifasida keladi	Gapda ikkinchi darajali bo'lak vazifasidakeladi	Kishilik olmoshlari kelishik qo'shimchalar bilan qo'llanadi	Shaxs-son qo'shimchalar bilan tuslanadi
Kelishiklar bilan turlanadi	Sifatlaryasaladi	Sonlar yasalmaydi	Ular gapda bosh va ikkinchi darajali bo'laklar vazifasida keladi	Uch zamonni bildiradi
Gapda ega yoki ikkinchi darajali bo'lak vazifasida keladi			Olmoshlar yasalmaydi	Gapda kesim vazifasida Keladi

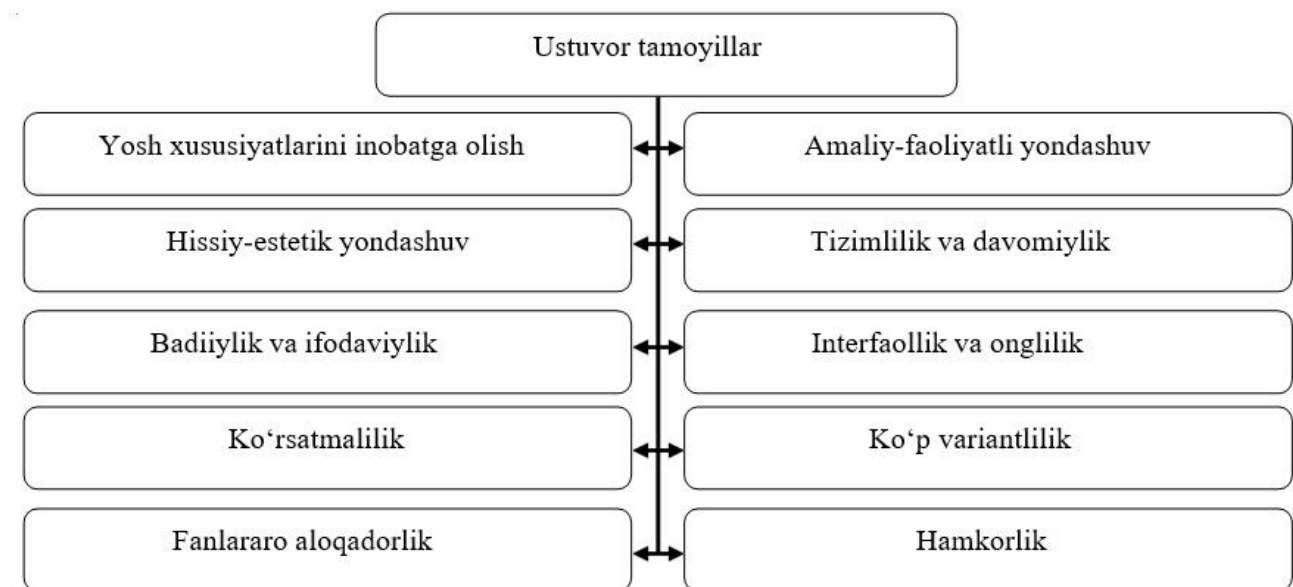
Otlar yasaladi				Fe'llar Yasaladi
-------------------	--	--	--	---------------------

Mazkur jadvalda tilshunoslikning morfologiya bo'limiga tegishli. Boshlang'ich sinflarda o'raniladigan turkum va bo'limlar haqida ma'lumotlar berilgan. Ushbu jadvaldan o'rin olgan ma'lumotlar tahlilidan ko'rinadiki, boshlang'ich sinflarda morfologiyaning qator qismlari o'rgatilgani bilan bir necha turkum va ularning bo'limlarini o'qitish nazarda tutilmaydi.

Dars jarayonining muhim yutuqlaridan biri kompyuter texnologiyalari komponentlaridan foydalanishni ta'minlovchi dasturiy vositalarning yaratilishi bo'ldi. Ayniqsa, o'quv jarayonining tashkil qilishda bu dasturiy vositalar alohida ahamiyatga ega. Elektron qo'llanmalarining "Macromedia Flash", "GIF Animation", "Microsoft Front Page", "Adobe Photoshop", "3D Max", "Microsoft Power Point" kabi dasturiy vositalardan foydalanib yaratilganligi qulaylik tug'dirmoqda. Chunki ular harakatli, rangli, ovozli tasvirlar yaratish imkonini beradi. Bu esa boshlang'ich sinf o'quvchilarining mavzuni tez va oson tushunib olishga, o'zlashtirish sifatini oshishiga yordam beradi.

Matn ustida ishlash orqali o'quvchilarni ijodiy, mustaqil va mantiqiy mushohada yuritishga, matnni tahlil qilish va unga o'z munosabatini bildirib olishga o'rgatish o'qituvchidan katta mahorat talab etadi.

Tadqiqotni olib borish davrida, shuningdek, boshlang'ich sinf o'qish darslarida matn ustida ishlash orqali nutq o'stirish jarayonida ustuvor bo'lgan tamoyillar ham aniqlandi. Ular quyidagilardir (1-rasm):

1-rasm. Boshlang'ich sinf o'qish darslarida matn ustida ishlash orqali nutq o'stirish jarayonining didaktik tamoyillari

Zamonaviy metodlarning eng asosiylari sifatida quyidagi metodlar e'tirof etilganligi hammamizga ma'lum: modulli ta'lim texnologiyasi, hamkorlikda o'qitish texnologiyasi, muammoli ta'lim texnologiyasi, interfaolmetod texnologiyasi, didaktik o'yinlar texnologiyasi va sinov darslari. Bular innovatsion metodlardir.

Ta'lim jarayonida didaktik o'yinlarni qo'llash vositasida o'quvchilarning faol harakat va qiziqishni uyg'otadi. Ta'lim jarayoni, uning rivojlanishi va samarali kechishi ko'p jihatdan

o'qituvchi va o'quvchilarning o'zaro ishonchi asosida qurilgan ochiq muloqotiga bog'liq. Dars jarayonidagi o'yinlar esa bu muhitni mustahkamlashda asosiy rol o'ynaydi. O'yinlar guruhlarda ishlab mashq qilishga odatlantiradi. Jamoaviy ishlash davomida o'quvchilar faolligi oshadi va darsga nisbatan diqqat-e'tibori kuchayadi. O'yinlar o'quvchilarga yangi bilim berish, ko'nikma hosil qilish, kichik guruh a'zolarining ijodiy qobiliyatlarini rag'batlantiradi. O'yinlarni asosan darsning kirish yoki yakuniy qismida o'tkazish maqsadga muvofiqligi qo'llanmalardan ma'lum. O'yinlarni maqsadiga binoan turlarga ajratish mumkin:

«So'zdan so'z top» o'yini. Bu o'yinda bir so'zdan bir necha so'zlar keltirib chiqarish talab qilinadi. Bu o'yin turi o'quvchilarni fikrlashga, izlanishga undaydi, ularda topqirlik qobiliyatini yuzaga chiqaradi. Bu o'yinni aynan takrorlashdan qochib, ma'lum bir mavzuga bog'liq holda o'tkazish yo'llari xususida fikr yuritamiz.

Berilgan so'z tarkibidagi harflarning turli kombinatsiyasidan foydalanib, bir necha so'zlar hosil qilish mumkin. Demak, bu o'yinni ma'lum bir mavzu bilan bog'liq holda o'tkazsa ham bo'ladi. «So'zdan so'z» o'yinidan tilning barcha sathlarini o'qitishda foydalanish mumkin. Jumladan, leksikologiya bo'limida shakldosh, zid ma'noli so'zlar mavzularini o'rganishda bu o'yindan foydalanish mumkin. Buning uchun o'qituvchi shakldosh yoki zid ma'noli so'zlarni keltirib chiqarish mumkin bo'lgan so'zlarni tanlay bilishi va shunday keyingina ularni o'quvchilar e'tiboriga havola qilishi lozim. Omonim (shakldosh) so'zlar mavzusi o'rganilgach, o'quvchilarga quyidagi so'zlarni berish va ulardan shakldosh so'zlarni keltirib chiqarish vazifasi topshiriladi. **Gulhamishabahor, tutqich, chekinmoq.** *Tutqich* so'zidan *tut* (tutmoq fe'li, mevali daraxt), *chek* (chekmoq fe'li, chek patta, ...) ishtirokida shakldoshlik xususiyatiga ega bo'lgan so'zlarni keltirib chiqarish mumkin. Bundan tashqari, bittagina *gulhamishabahor* so'zidan *or, ur, hamisha, ham, bashara, gul, ruh, baho, bu, hashar, hamishabahor* so'zlarini yasash mumkin.

XULOSA VA MUNOZARA

Xulosa qilib aytganda, bugungi har qanday zamonaviy pedagogik texnologiyalar o'z mohiyatiga ko'ra ta'lim oluvchilarda o'quv-bilish faolligini oshirish, ularni kichik guruh va jamoa holida ishlash, o'rganilayotgan mavzu, muammolar bo'yicha shaxsiy qarashlarini dadil, erkin ifodalash, o'z fikrlarini himoya qilish, dalillar bilan asoslash, tengdoshlarini tinglay olish, g'oyalarni yanadaboyitish, bildirilgan mavjud mulohazalar orasidan eng maqbul yechimni tanlab olishga rag'batlantirish imkoniyatiga egaligi bilan alohida ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, bugungi zamonaviy metodlar bugungi ta'lim tizimidagi yangi istiqbolli yo'nalish sifatida qaralmoqda. O'quvchi-talabayoshlarni ijodiy fikrlashga undovchi, biror bir mavzu haqidagi bilimlarni atroflicha egallash va tushunchalar hosil qilishda kattagina ahamiyat kasb etadi

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Mirziyoev Sh.M. O'zbek tili xalqimiz uchun milliy o'zligimiz va mustaqil davlatchilik timsoli, bebaho ma'naviy boylik, buyuk qadriyatdir // <https://religions.uz/news/detail?id=1227>.
2. Boshlang'ich ta'lim Konsepsiyasi / Mualliflar: Q.A.Abdullaeva, R.G'.Safarova, M.O.Ochilov, K.N.Nazarov, N.U.Bikbaeva, M.A.Zaynitdinova // Boshlang'ich ta'lim j. – T., 2018.
3. Safarova R., Musaev U., Musaev P., Yusupova F., Nurjanova R. O'zbekiston Respublikasida umumiy o'rta ta'lim strategiyasi muammolari va ta'lim mazmunining yangi modellari, ularni tatbiqetish yo'llari. – T.: "Fan", 2015. – 85-86-b.
4. Yo'ldoshev M. Badiiy matn lingvopoetikasi. – T.: "Fan", 2018. – 160 b. Yoldoshev M. Lingupoetics of literary text. - T.: "Fan", 2018. - 160 p.

5. Usmonov S. Boshlang'ich sinflarda ma'naviy-ma'rifiy ishlarni tashkil etishning pedagogik asoslari: Ped. fanl. nomz diss. avtoref. – T.: 2014. – 24 b.
6. Tarbiya / Ota-onalar va murabbiylar uchun ensiklopediya. Tuzuvchi M.N.Aminov, mas'ulmuharrir A.M.Majidov. – T.: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi", 2010. – 528 b.

**INNOVATIVE
ACADEMY**